

طرح درس

۱. عنوان درس: باستان شناسی پیش از تاریخ بین النهرین

۲. شماره درس: ۴۱۰۵۳۶۹۲۱

۳. تعریف: بین النهرین یکی از مهمترین مناطق دنیا از لحاظ باستان شناسی پیش از تاریخ است. این منطقه محدوده وسیعی از شرق مدیترانه و جنوب ترکیه تا خلیج فارس را در می گیرد. این منطقه از نقاط کانونی برای فرایند نوسنگی شدن یعنی آغاز زندگی یکجانشینی و شروع اهلی سازی گیاهان و حیوانات در دنیا به شمار می رود. همچنین در زمینه ظهور شهرنشینی و شکل گیری امپراطوری ها، بین النهرین از پیشگامان به شمار می رود. در این درس به روند توسعه فرهنگی در بین النهرین از شروع یکجانشینی تا آغاز شکل گیری امپراطوری ها پرداخته می شود. همچنین نظریه های مختلفی که درباره شکلگیری نخستین حکومت ها، جوامع پیچیده، برهمکنش های درون و فرامنطقه ای، گذار از اقتصاد معیشتی به اقتصاد سیاسی مورد بررسی قرار می گیرند.

۴. منابع

- طلائی، حسن، ۱۳۹۰، *پیش از تاریخ بین النهرین*، انتشارات سمت.
متیوز، راجر، ۱۳۹۲، *باستان شناسی بین النهرین نظریه ها و رهیافت ها*، ترجمه بهرام آجرلو، انتشارات دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.
متیوز، راجر، ۱۳۹۳، *پیش از تاریخ بین النهرین از پارینه سنگی دیرین تا پایان دوره فرهنگی حلف*، ترجمه بهرام آجرلو، انتشارات دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.

Adams, Robert McCormick. 1965. *Land Behind Baghdad*. Chicago: University of Chicago Press.

—. 1981. *Heartland of Cities*. Chicago: University of Chicago Press.

—. 2005. "Intensified Large-Scale Irrigation as an Aspect of Imperial Policy: Strategies of Statecraft on the Late Sasanian Mesopotamian Plain," in *Agricultural Strategies*. Edited by Joyce Marcus and Charles Stanish, pp. 17–37. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology.

Adams, Robert McCormick, and Hans J. Nissen. 1972. *The Uruk Countryside*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Al Quntar, Salam, Lamya Khalidi, and Akkermans, P.M.M.G.

1988 "An updated chronology for the northern Ubaid and late Chalcolithic periods in Syria: new evidence from Tell Hammamet-Turkman", *Iraq* 50: 109-45.

Algaze, G. (1993). *The Uruk World System*, University of Chicago Press, Chicago.

Algaze, G. (2008). *Ancient Mesopotamia at the dawn of civilization*. Chicago: University of Chicago Press.

Emberling, G. (2003). *Urban social transformations and the problem of the 'first city': New research from Mesopotamia*. In M. L. Smith (Ed.), *The social construction of ancient cities* (pp. 254–268). Washington, DC: Smithsonian Institution Press.

Hole, F. (ed.) (1987). *The Archaeology of Western Iran: Settlement and Society from Prehistory to the Islamic Conquest*, Smithsonian Institution Press, Washington, D.C.

Potts, D.T. (1997). *Mesopotamian Civilization. The Material Foundations*, Cornell University Press, Ithaca, NY

Stein, G. J. (1998). *Heterogeneity, power, and political economy: Some current research issues in the archaeology of Old World complex societies*. *Journal of Archaeological Research* 6: 1–44.

Stein, Gil J. 2004. "Structural Parameters and Sociocultural Factors in the Economic Organization of North Mesopotamian Urbanism in the Third Millennium BC," in *Archaeological Perspectives on Political Economies*. Edited by Gary M. Feinman and Linda M. Nicholas, pp. 61–78. Salt Lake City: University of Utah Press.

Ur, Jason A. 2003. *CORONA Satellite Photography and Ancient Road Networks: A Northern Mesopotamian Case Study*. *Antiquity* 77:102–15.

—. 2009. "Emergent Landscapes of Movement in Early Bronze Age Northern Mesopotamia," in *Landscapes of Movement: Paths, Trails, and Roads in Anthropological Perspective*. Edited by James E. Snead, Clark Erickson, and W. Andrew Darling, pp. 180–203. Philadelphia: University of Pennsylvania Museum Press.

—. 2010a. *Cycles of Civilization in Northern Mesopotamia, 4400–2000 BC*. *Journal of Archaeological Research* 18:387–431.

—. 2010b. *Urbanism and Cultural Landscapes in Northeastern Syria: The Tell Hamouk ar Survey, 1999–2001*. *Oriental Institute Publications* 137. Chicago: University of Chicago Oriental Institute.

Ur, Jason A., Philip Karsgaard, and Joan Oates. 2007. *Urban Development in the Ancient Near East*. *Science* 317:1188.

Wilkinson, T.J. 1989. *Extensive Sherd Scatters and Land-Use Intensity: Some Recent Results*. *Journal of Field Archaeology* 16:31–46.

—. 1993. *Linear Hollows in the Jazira, Upper Mesopotamia*. *Antiquity* 67:548–62.

—. 2003. *Archaeological Landscapes of the Near East*. Tucson: University of Arizona Press.
Wilkinson, T.J., and Eleanor Barbanes. 2000. "Settlement Patterns in the Syrian Jazira during the Iron Age," in *Essays on Syria in the Iron Age, Ancient Near Eastern Studies Supplement* 7. Edited by Guy Bunnens, pp. 397–422. Leuven: Peeters.

Wilkinson, T.J., and D.J. Tucker. 1995. *Settlement Development in the North Jazira, Iraq*. Warminster: Aris & Phillips, Ltd.

Wilkinson, T.J., Jason A. Ur, and Jesse Casana. 2004. "From Nucleation to Dispersal: Trends in Settlement Pattern in the Northern Fertile Crescent," in *Side-by-Side Survey: Comparative Regional Studies in the Mediterranean World*. Edited by John Cherry and Susan Alcock, pp. 198–205. Oxford: Oxbow Books.

Yoffee, N. (1995). *Political economy in early Mesopotamian states*. *Annual Review of Anthropology* 24: 281–311.

۵. اهداف: در این درس به روند تغییرات فرهنگی در منطقه بین‌النهرین از دوره پارینه‌سنگی تا دوران شکلگیری شهرهای اولیه پرداخته خواهد شد. به دلایل پژوهش‌های فراوان صورت گرفته در این منطقه، مدل‌های زیادی برای تحلیل فرهنگ‌های پیش از تاریخ بین‌النهرین مطرح شده است، در این درس مهم‌ترین مدل‌ها مطرح شده در باستان‌شناسی پیش از تاریخ بین‌النهرین مورد بررسی و ارزیابی قرار خواهد گرفت.

۶. **تعهدات دانشجویان:** با توجه به اینکه این درس برای دانشجویان کارشناسی ارشد ارائه شده است، دانشجویان موظف هستند تا به صورت پویا در مباحث شرکت کنند و به ارائه آخرین دستاوردهای علمی در باستان شناسی پیش از تاریخ بین النهرین بپردازند.

۷. **پیش نیازها:** ندارد

۸. **شیوه محاسبه نمره:**

ارزیابی مستمر در طول ترم و شرکت در مباحث کلاسی: ده نمره
 سمینار دانشجویان در پایان ترم: ده نمره

نصیر اسکندری دامنه

استاد درس

تقویم آموزشی درس باستان شناسی پیش از تاریخ بین النهرین

عنوان بحث	هفته / جلسه
آشنایی با دانشجویان، معرفی منابع، معرفی طرح درس، مشخص کردن موضوع سمینار دانشجویان	اول
مروری بر تاریخچه پژوهش های بین النهرین	دوم
پارینه سنگی و آغاز نوسنگی در زاگرس مرکزی	سوم
نوسنگی شدن در بین النهرین	چهارم
فرهنگ های دوره نوسنگی با سفال در بین النهرین (۱)	پنجم
فرهنگ های دوره نوسنگی با سفال در بین النهرین (۲)	ششم
فرهنگ عبید	هفتم
بررسی ابعاد مختلف جوامع دوره عبید در بین النهرین	هشتم
نشست تخصصی درباره دوره عبید: ارائه دانشجویان	نهم
فرهنگ اوروک در بین النهرین	دهم
بررسی ابعاد مختلف جوامع دوره اوروک در بین النهرین	یازدهم
گسترش اوروک و فروپاشی آن	دوازدهم
شمال بین النهرین در هزاره چهارم پ.م: نینوا V فرهنگ جمده نصر و آغاز تمدن سومر	سیزدهم
ارائه سمینار دانشجویان و بحث گروهی	چهاردهم
ارائه سمینار دانشجویان و بحث گروهی	پانزدهم
آزمون	شانزدهم